

Thema: Communicatie op maat

Over- en onderschatting voorkomen

De juiste ondersteunende communicatie bij mensen met een verstandelijke beperking is heel belangrijk. Maar er is geen instrument voorhanden die de juiste bij de persoon aansluitende ondersteuning kan bepalen. Daar liepen ook logopedisten Gerda Pavlis-Maldonado en Eline Hornstra van Alliade tegenaan. Ze besloten in de vakliteratuur op zoek te gaan naar een instrument.

Zo'n 45 tot 90% van de mensen met een verstandelijke beperking kampt met communicatieproblemen. Zo komen deze problemen veel voor bij mensen met het downsyndroom. Zij hebben onder andere problemen met taalbegrip, gehoorproblemen en problemen met het kortetermijngeheugen. Het literatuuronderzoek van Gerda en Eline richt zich daarom op deze doelgroep.

Uit het literatuuronderzoek van de logopedisten moet een instrument voortkomen die voor de groep mensen met het downsyndroom uitwijst wat iemand begrijpt. Ook moet er mee kunnen worden vastgesteld welke vorm van ondersteunende communicatie het beste aansluit bij iemands niveau.

catie moet worden ingezet om vooruit te plannen, om op het moment zelf te communiceren, of beide. De logopedisten doen hun onderzoek vanuit de afdeling Praktijkgericht Wetenschappelijk Onderzoek (PWO) van Alliade. Daarnaast werken ze als logopedist voor dezelfde zorgorganisatie.

Aansluiten bij niveau

Gerda en Eline komen regelmatig in hun praktijk tegen dat de ondersteunende communicatie die wordt ingezet niet goed aansluit bij het niveau van de cliënt. Cliënten worden onder- of overschat als het om de communicatie met hen gaat. Daardoor worden de verkeerde ondersteunende middelen ingezet. Ger-

bruiken moeilijke woorden, maar de vraag is of ze de betekenis van die woorden wel begrijpen. Hun omgeving kan ze dan makkelijk overschatten en ook moeilijke woorden gaan gebruiken.

Anderzijds worden er ook mensen onderschat. Ze begrijpen veel meer dan er wordt gedacht. Zij krijgen te maken met de toepassing van ondersteunende middelen, bijvoorbeeld eenvoudige picto's, die te simpel voor hen zijn.

Vervolg onderzoek

De logopedisten zijn sinds eind vorig jaar bezig met hun onderzoek, dat mogelijk wordt gemaakt door subsidie van de J.Th. Guepin Stichting Onderzoek Down Syndroom. De verwachting is dat ze in de loop van volgend jaar een methode hebben die is aangepast om te gebruiken bij mensen met het downsyndroom. Als het eenmaal zover is, zal de methode ook buiten Alliade verkrijgbaar zijn. Voor meer informatie zie: www.alliade.nl/pwo/oc-ds.

Ondersteuning van de communicatie met de juiste middelen vermindert stress en geeft meer eigen regie

Bij ondersteunende communicatie moet je denken aan gesproken en geschreven taal, plaatjes, voorwerpen. En het instrument moet uitwijzen of de ondersteunende communi-

ca: "Overschatting zie je bijvoorbeeld vaak gebeuren bij mensen met een verstandelijke beperking die talig zijn en een redelijk grote woordenschat hebben. Ze ge-



Vaak worden mensen met downsyndroom onder- of overschat in de communicatie. Logopedisten Gerda Pavlis en Eline Hornstra, hier op de foto met Christiaan, werken aan een instrument om te meten hoeveel begrip iemand heeft en met welke vorm van ondersteunende communicatie je iemand kan helpen

- ▶ Omdat in beide gevallen de communicatie niet aansluit bij het niveau van de persoon kunnen er gevoelens van onveiligheid ontstaan. Dit kan leiden tot stress en gedragsproblemen, bijvoorbeeld dat iemand moeilijk te activeren is.”

Zoektocht

Door het gebrek aan een systematische methode voor het vaststellen van de juiste ondersteunende com-

municatiemiddelen, is het voor logopedisten vaak een zoektocht. Zo bleek ook uit een rondvraag die Gerda en Eline bij collega-logopedisten deden.

Gerda: “Het achterhalen van iemands ondersteuningsbehoefte wordt door collega’s op verschillende manieren gedaan. Net als wij zetten ze communicatietesten in die ontworpen zijn voor mensen met autisme, en algemene taaltesten. Die taal-

testen meten de taalvinding en het taalgebruik van cliënten, maar zijn eigenlijk bedoeld voor een ‘algemene’ bevolking zonder een verstandelijke beperking.”

Daarnaast observeren de logopedisten veel. Het is op dit moment de beste methode om te achterhalen of de ondersteuning die is ingezet, werkt. Eline: “Begeleiders zetten soms iets in wat voorhanden is. Ze proberen bijvoorbeeld iemand in zijn

*Probleemgedrag
ontstaat vaak als
mensen niet goed
begrijpen wat er
precies gebeurt*



Christiaan gebruikt gekleurde lijntekeningen of pictogrammen om zijn programma te visualiseren. Andere hulpmiddelen die ook op de foto's staan zijn een visualisatie van week- en dagprogramma, een timer en een keuzeknop

communicatie te ondersteunen met zwart-witte picto's, omdat dit systeem op de groep wordt gebruikt. Maar het is de vraag of dit voor die specifieke persoon de meest passende ondersteuning is. Wij kijken breder dan begeleiders. Daardoor kan er uit een observatie naar voren komen dat iemand beter reageert op gekleurde picto's."

In de praktijk komt het werk van logopedisten vaak neer op 'trial en error'. Eline: "Je past een communicatiemiddel als picto's of voorwerpen toe, kijkt of het werkt, past het aan, et cetera. Het kan daardoor een tijd duren voordat de ondersteunen-

de communicatie goed aansluit op de behoefte van de cliënt. Voor de begeleiders en de verwanten van een cliënt is het heel arbeidsintensief. Ze moeten elke keer weer een nieuw aangepast ondersteunend communicatiesysteem leren."

Gerda vult aan: "Bovendien veranderen cliënten doorgaans. Dat kan bijvoorbeeld gebeuren als medicijnen zijn aangepast, als de cliënt veel stress ervaart of als de cliënt ouder wordt en gaat dementeren. Het ni-

veau van de communicatie verandert dan meestal mee."

Veel beter dan 'trial en error' zou een methode zijn die op een heldere manier inzichtelijk maakt wat iemands communicatieniveau is en welke ondersteunende middelen je het beste kunt inzetten. Gerda: "Het kost dan minder tijd om de ondersteunende communicatie op maat te maken en te houden."

Regie

Gerda en Eline hebben er vertrouwen in dat de methode de meeste communicatieproblemen die door mensen met het downsyndroom worden ervaren, oplost. Gerda: "Door de toepassing ervan wordt de cliënt in zijn communicatie met de juiste middelen ondersteund, waardoor onder meer de relatie met zijn omgeving verbetert. Als iemands dag bijvoorbeeld met behulp van picto's inzichtelijk is gemaakt, zal dat een groot effect hebben op de ervaren kwaliteit van leven. Niet alleen vermindert het de stress en vergroot het zijn gevoel van veiligheid, het geeft ook meer eigen regie. Hij kan dan, binnen het kader van zijn dagprogramma, makkelijker keuzes maken." |

Tips voor begeleiders

Begeleiders hebben een belangrijke rol. Zij moeten immers, samen met de verwanten, de ondersteunende communicatiemiddelen toepassen. Bij elke cliënt is dat weer anders. Gerda en Eline hebben wat tips voor hen:

- ▶ Pas je aan bij het communicatieniveau van de cliënt. Hoewel dit simpel lijkt, is dat het niet. Betrek er daarom een professional bij, zoals de logopedist.
- ▶ Coach elkaar als je iets met betrekking tot de ondersteunende communicatie lastig vindt.
- ▶ Pas op voor overvraging bij de cliënt als de stress bij een cliënt hoog is. Zorg ervoor dat de cliënt zich veilig blijft voelen.
- ▶ Signaleer tijdig afwijkend gedrag bij cliënten. Dat kan probleemgedrag, teruggetrokken gedrag of stagnatie zijn.
- ▶ Signaleer tijdig fysieke problemen.
- ▶ Hou er rekening mee dat probleemgedrag en/of fysieke problemen te maken kunnen hebben met communicatieproblemen.
- ▶ Bespreek wat je ziet met collega-begeleiders.